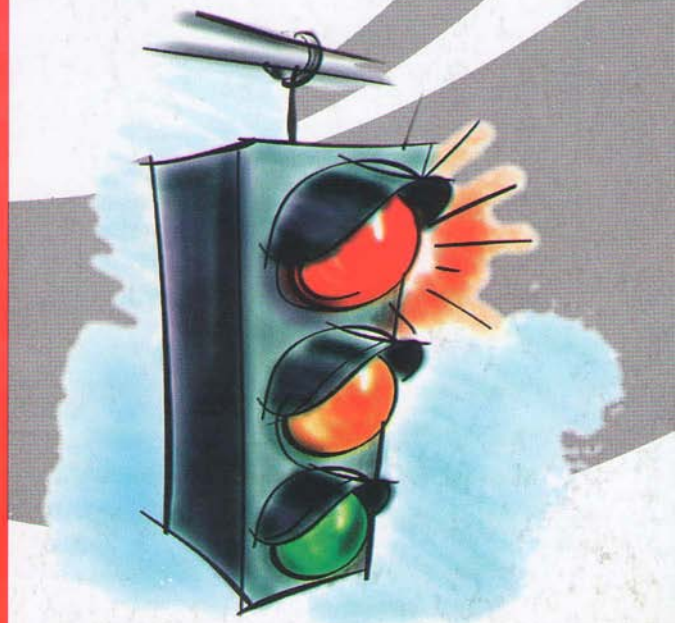

ДИТИНА У СВІТІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

ПРОГРАМА
З ФОРМУВАННЯ ОСНОВ
БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ПІД ЧАС ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Олександр Тимовський
Ігор Репік

“ДИТИНА У СВІТІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ”

Програма з формування основ
безпечної поведінки дітей дошкільного віку
під час дорожнього руху

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Тернопіль
“Мандрівець”
2016

УДК 373.2
ББК 74.100.5

Т41

Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист ІТЗО від 25.12.2014 р. № 14.1/12-Г-1856)

Експерти:

А. С. Шевчук – кандидат педагогічних наук, доцент;

Н. В. Левінець – кандидат педагогічних наук, доцент Інституту розвитку дитини Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Тимовський О. А.

Т41 “Дитина у світі дорожнього руху”. Програма з формування основ безпечної поведінки дітей дошкільного віку під час дорожнього руху / О. А. Тимовський, І. А. Репік. — Тернопіль : Мандрівець, 2016. — 32 с.

ISBN 978-966-634-901-2

Програма “Дитина у світі дорожнього руху” створена на реалізацію вимог змістового напрямку “Безпека життєдіяльності” освітньої лінії “Особистість дитини” Базового компонента дошкільної освіти.

Вона є парціальною програмою, у якій конкретизовано освітні завдання з формування у дітей дошкільного віку елементарних уявлень про Правила дорожнього руху, вмінь та навичок безпечної поведінки на вулицях міста (села), у транспорті; подано орієнтовні показники компетентності маленьких учасників дорожнього руху (як пішоходів і пасажирів) за різними віковими групами; розкрито практичні шляхи розв’язання програмових завдань.

Для педагогів дошкільних навчальних закладів та інших форм здобуття дошкільної освіти, а також батьків, які не байдужі до виховання своїх дітей та турбуються про їх безпеку.

УДК 373.2

ББК 74.100.5

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
----------------------------	---

Розділ 1

Освітні завдання та показники компетентності ма- леньких учасників дорожнього руху за віковими групами	9
--	---

Молодший дошкільний вік (четвертий рік життя)	9
--	---

Середній дошкільний вік (п'ятий рік життя)	12
---	----

Старший дошкільний вік (шостий (сьомий) рік життя)	16
---	----

Розділ 2

Розподіл програмового матеріалу за тематичними блоками та їх орієнтовне змістове наповнення	22
--	----

Розділ 3

Практичні шляхи реалізації програмових завдань	26
---	----

Джерела	31
---------------	----

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасній освітній системі питання охорони життя, збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування в них умінь, навичок безпечної поведінки у предметному, природному, соціальному довкіллі є одними із пріоритетних. Оскільки саме від фундаменту, закладеному в дитинстві, залежить майбутнє повноцінне і щасливе життя вже дорослих громадян нашої держави.

Важливою складовою безпеки життєдіяльності людини є правила поведінки під час дорожнього руху, недотримання яких призводить до страшних наслідків. На сьогодні високий рівень дитячого дорожньо-транспортного травматизму та значна кількість смертельних випадків викликають серйозне занепокоєння. Ця проблема є доволі актуальною в соціально-психологічному аспекті і потребує пошуку ефективних шляхів розв'язання.

Організація Об'єднаних Націй, відповідаючи на виклики часу, проголосила 2011–2020 роки Десятиліттям дій з безпеки дорожнього руху. Тож послідовне проведення освітньої та профілактичної роботи з дітьми щодо усвідомлення ними неприпустимості порушень дорожньої дисципліни та розуміння небезпеки їх наслідків є нагальним. Цей факт обумовлює необхідність підготовки учасників дорожнього руху, починаючи вже із вихованців дошкільних навчальних закладів і продовжуючи учнями шкіл. Такий підхід забезпечить безперервність у здобутті знань і вмінь з безпеки дорожнього руху у маленьких пішоходів і пасажирів та допоможе їм почуватися у сучасному світі впевнено і безпечно.

Проведення роботи зазначеного спрямування потребує розроблення відповідного програмно-методичного супроводу, який би допоміг педагогам і батькам визначити орієнтовний обсяг знань, умінь із безпеки дорожнього руху у дітей, а відтак дібрати ефективні методи, прийоми освітнього впливу. На задоволення цих запитів і на реалізацію вимог змістового напрямку “Безпека життєдіяльності”

освітньої лінії “Особистість дитини” Базового компонента дошкільної освіти і було створено програму “Дитина у світі дорожнього руху”.

Тривалі дослідження питань дитячого дорожньо-транспортного травматизму, проведені авторами, та виявлення сталих закономірностей виникнення дорожньо-транспортних пригод за участю дітей дозволило покласти в основу програми питання, що стосуються попередження каліцтва на дорозі відповідно до віку та психофізичного розвитку дошкільників.

Зазначена програма є парціальною, оскільки в ній конкретизовано освітні завдання з формування у дітей дошкільного віку елементарних уявлень про Правила дорожнього руху, вмій та навичок безпечної поведінки на вулицях міста (села), у транспорті; подано орієнтовні показники компетентності маленьких учасників дорожнього руху (як пішоходів та пасажирів) за різними віковими групами.

Мета програми – формування у дітей дошкільного віку основ соціокультурної та безпечної поведінки під час дорожнього руху, готовності до життя у сучасному технічно розвинутому світі.

На реалізацію мети розроблено низку завдань, які умовно розподілено на дві групи: загальнорозвивальні, що спрямовані на формування цілісного світогляду у дітей, та спеціальні, які допомагають ознайомити маленьких пішоходів і пасажирів із правилами безпеки життєдіяльності під час дорожнього руху.

➤ **Загальнорозвивальні завдання**

- заохочення до активного пізнання предметного, природного, соціального довкілля в процесі різних видів життєдіяльності;
- розвиток емоційно-вольових та психічних процесів (відчуття, сприймання, мислення, мовлення, уваги, пам'яті, уяви), здатності до спостереження, дослідження, порівняння, аналізу, синтезу, умовиводу;

- формування усвідомленого ціннісного ставлення до власного життя та життя інших людей, виховання позитивних особистісних якостей (відповідальності, самостійності, цілеспрямованості, рішучості);
- сприяння становленню активної, впевненої в собі та оптимістично налаштованої особистості.

➤ Спеціальні завдання

- стимулювання інтересу до ознайомлення з окремими положеннями Правил дорожнього руху, пояснення необхідності їх дотримання для збереження людського життя і здоров'я;
- збагачення уявлень про різні види транспортних засобів, об'єкти громадського користування, професії людей, праця яких пов'язана із дорожнім рухом;
- ознайомлення із закономірностями взаємодії між учасниками дорожнього руху (пішоходами, пасажирами, водіями);
- формування вмінь та навичок соціокультурної та безпечної поведінки на вулицях міста (села), у транспорті залежно від умов організації руху на дорозі;
- ознайомлення із можливими небезпечними ситуаціями під час дорожнього руху та способами їх запобігання;
- заохочення до застосування набутих знань у повсякденному житті як активного учасника дорожнього руху (пішохода або пасажира).

Концептуальними основами побудови програми є загальноприйняті в дошкільній педагогіці і психології принципи:

- гуманізації та особистісноорієнтованого підходу;
- врахування вікових фізіологічних та психологічних особливостей розвитку дитини;
- науковості та сучасності;
- доступності і послідовності;
- інтеграції та комплексного підходу;
- єдності розвитку, навчання і виховання;

- індивідуалізації і диференціації;
- свідомості, самостійності та активності тощо.

Водночас програма передбачає розширення світогляду дитини у сфері дорожнього транспорту і безпеки руху, готує її до вивчення і засвоєння в подальшому шкільної програми “Я – учасник дорожнього руху”. Так забезпечується перспективність і наступність у формуванні основ безпечної поведінки дітей під час дорожнього руху.

Специфічним принципом побудови програми є підпорядкування її змісту системі “У-А-Д-С” (Учасник дорожнього руху – Автомобіль – Дорога – Середовище (керування)). Центральною ланкою цієї системи є учасник дорожнього руху (водій, пішохід, пасажир). Від знання основ взаємодії між активними учасниками дорожнього руху, встановлених Правилами дорожнього руху, залежить безпека функціонування всієї системи, і насамперед, безпека людей. Необхідні знання елементів цієї системи у їх поєднанні дають розуміння шляхів забезпечення власної безпеки. Зокрема, в орієнтовному змісті освіти виокремлено тематичні блоки, що охоплюють усю систему “У-А-Д-С”. Залежно від окреслених навчальних завдань їх можна поєднувати між собою відповідно до різних моделей дорожньо-транспортних ситуацій, у яких може опинитися дитина, та випрацьовувати алгоритм поведінки.

Програму структуровано за трьома розділами.

Перший розділ вміщує освітні завдання для роботи з дітьми різних вікових груп (молодший, середній, старший дошкільний вік) та прогнозовані результати освітньої діяльності, які представлено у вигляді показників компетентності маленьких учасників дорожнього руху.

У другому розділі запропоновано розподіл програмового матеріалу за тематичними блоками та їх орієнтовне змістове наповнення. Ця інформація стане для педагогів орієнтиром під час складання перспективно-календарних планів роботи на визначений час (місяць, квартал, півріччя, рік).

Третій розділ містить поради щодо практичних шляхів реалізації програмових завдань, які стануть у пригоді педагогам і батькам під час організації освітньої роботи з дітьми.

Наприкінці програми подано список використаних і рекомендованих літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ ТА ПОКАЗНИКИ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЛЕНЬКИХ УЧАСНИКІВ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ЗА ВІКОВИМИ ГРУПАМИ

МОЛОДШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

(четвертий рік життя)

➤ **Освітні завдання**

Формувати елементарні уявлення про:

- особливості облаштування прибудинкової території біля свого помешкання та території дошкільного навчального закладу (ігрові майданчики, стоянки для автомобілів, гаражі), місця можливої небезпеки у найближчому довкіллі;
- споруди найближчого оточення (житлові будинки, місця громадського користування – магазин, лікарня, пошта; зупинки громадського транспорту) та місця їх розташування;
- складові частини вулиці міста або села та їх призначення (дорога, проїжджа частина – для руху автомобілів; тротуари, доріжки – для руху пішоходів).

Ознайомлювати із поняттями:

- пішоходи (люди, що йдуть пішки);
- автомобілі (різні машини: легкові, вантажні, спеціальні);
- водії (люди, що керують автомобілями, громадським транспортом);
- пасажирів (люди, що їдуть в автомобілі або в громадському транспорті);
- види громадського транспорту (автобус, трамвай, тролейбус, маршрутне таксі);
- тротуари (місця, де рухаються пішоходи);
- переходи (місця, у яких пішоходи переходять дорогу);
- дорожні знаки (спеціальні знаки, що інформують пішоходів, пасажирів, водіїв, зокрема – “Пішохідний перехід” 5.35.1).

Вчити дотримувати найпростіших Правил дорожнього руху, формувати відповідні навички:

- під час перебування на вулиці або у салоні громадського транспорту завжди бути поруч із дорослим і слухатися його;
- під час руху тротуарами триматися правої сторони;
- орієнтуватися у сигналах світлофора (сигнал червоного кольору на світлофорі із символом людини, яка стоїть, стосується пішоходів – забороняє їм рух; сигнал зеленого кольору на світлофорі із символом людини, яка йде, стосується пішоходів – дозволяє їм рух);
- переходити вулицю у спеціально відведених місцях – пішохідних переходах.

Розвивати просторове орієнтування (людина або автомобіль рухається вперед, назад, повертає ліворуч, праворуч, зупиняється, розвертається, починає рух тощо), здатність до виокремлення особливих ознак певних предметів та об'єктів довкілля (жовтий автобус, великий автомобіль, високий стовп та ін.).

Виховувати основи культурної поведінки маленького пішохода та пасажира (не заважати іншим людям рухатися тротуаром, гарно поводитися у пасажирському транспорті, не штовхатися і не галасувати у місцях громадського користування тощо).

➤ **Показники компетентності дитини**

Знає назви і призначення споруд найближчого оточення, місць громадського користування свого населеного пункту (мікрорайону, вулиці).

Орієнтується у найближчому просторі (на прибудинковій території у дворі біля помешкання, на території дошкільного навчального закладу).

Вирізняє та називає основні частини вулиці (дорога, проїжджа частина, тротуар, перехід), розуміє їх призначення.

Виявляє інтерес до дорожнього руху, який виявляється в запитаннях (“Що це?”, “Чому?”, “Навіщо?”, “Що означає це слово?”).

Робить перші узагальнення: всі люди, що йдуть пішки, – пішоходи; всі люди, що їдуть в автобусі (трамваї, тролейбусі), – пасажери; усі машини (легкові, вантажні, спеціальні), що на дорозі, – автомобілі; люди, що керують автомобілями, – водії тощо.

Розуміє зміст окремих понять (дорожній знак, світлофор, зупинка, види громадського транспорту – автобус, маршрутне таксі, трамвай, тролейбус) та висловів, що стосуються подій під час руху по вулиці або у транспорті (йти тротуаром, переходити дорогу, чекати на зупинці, сідати в автобус, їхати в автобусі, виходити на зупинці та ін.).

Намагається дотримувати найпростіших Правил дорожнього руху, виконує вказівки дорослого, утримується від небезпечних та неправильних дій.

Розуміє світлові сигнали світлофора та їх значення і виконує вимоги сигналів (зелений сигнал – дозволяє рух; червоний сигнал – забороняє рух).

Розрізняє напрямки і характер руху людей та автомобілів (рухається вперед або назад, зупиняється, розвертається, стоїть, починає рух тощо).

Спостерігає, помічає та порівнює нові предмети та об'єкти довкілля (автомобілі, дорожні знаки), швидко розрізняє їх за певними ознаками.

Звертає увагу на дії дорослих учасників дорожнього руху, у власних іграх намагається копіювати їх.

Виявляє повагу до усіх учасників дорожнього руху, у місцях громадського користування поводить чемно.

СЕРЕДНІЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

(п'ятий рік життя)

➤ **Освітні завдання**

Продовжувати формувати елементарні уявлення про:

- особливості облаштування прибудинкової території біля свого помешкання та території дитячого садка (ігрові майданчики, стоянки для автомобілів, гаражі), місця можливої небезпеки у найближчому довір'ї;
- облаштування території найближчого оточення (подвір'я, ігровий майданчик, вулиці, площі, парки, сквери, дошкільний навчальний заклад, який відвідує дитина);
- правила безпечної поведінки у довір'ї, зокрема про безпечні місця для ігор та розваг, якими є закриті майданчики, а не узбіччя доріг, тротуари, проїжджа частина тощо;
- споруди спеціального призначення (пожежна станція, поліцейський відділок, автозаправна станція), громадського користування (магазин, торговий центр, поліклініка, аптека, пошта);
- складові частини вулиці міста (селища) та їх призначення (дорога, проїжджа частина – для руху автомобілів; тротуари, доріжки – для руху пішоходів; смуги руху, перехрестя, пішохідний перехід – для руху автомобілів і пішоходів);
- різні види транспортних споруд (мости, надземні/підземні переходи, зупинки громадського транспорту, місця для паркування) та їх призначення;
- різні види транспортних засобів (велосипед, мотоцикл, автомобіль); класифікацію автотранспорту за призначенням (легковий, вантажний, спеціальний транспорт); будівельні машини (каток, бульдозер, автокран);
- призначення та особливості руху спеціальних автомобілів аварійних служб (101, 102, 103, 104), зовнішній вигляд, світлові, звукові сигнали (сирени).

Ознайомлювати з назвами:

- найближчих вулиць, площ рідного міста (селища);
- зупинок, що розташовані біля місця проживання дитини та на яких здійснюється посадка і висадка;
- номерів маршрутів транспорту, яким часто користується дитина (при цьому номери маршрутів транспорту вживаються не як числа, а як символічні значення назв маршруту руху);

поняттями:

- правосторонній рух (що є рівнозначним для водіїв і пішоходів);
- першочерговий рух (для спеціальних автомобілів аварійних служб 101, 102, 103, 104);
- учасники дорожнього руху (велосипедисти, водії, пішоходи, пасажери);
- дорожньо-транспортна пригода (наїзд, зіткнення);
- звуковий сигнал на автомобілі (вмикає водій для привертання уваги пішоходів та інших водіїв);
- дорожня розмітка – “зебра” 1.14.1;
- дорожня розмітка – переривчаста лінія 1.14.2 (позначає межі пішохідного переходу, де рух регулюють світлофори);

значенням дорожніх знаків:

- “Рух пішоходів заборонено” 3.9 (круглий знак із білим тлом і червоною облямівкою, де є символ – чорного кольору силует людини, стосується пішоходів і забороняє їх рух);
- “Доріжка для пішоходів” (круглий знак із блакитним тлом, де є символ – білого кольору силует людини, стосується пішоходів і вказує – тут пішохідна доріжка 4.13);
- “Пішохідний перехід” (квадратний знак із блакитним тлом, де є білий трикутник і символ – чорного кольору силует людини, яка йде по переходу, стосується пішоходів і вказує – тут пішохідний перехід 5.35.1);
- “Надземний пішохідний перехід” 5.37.1, “Підземний пішохідний перехід” 5.36.1;

- “Пункт зупинки автобуса” 5.41.1; “Пункт зупинки трамвая” 5.42.1; “Пункт зупинки тролейбуса” 5.43.1.

Вчити навичок розрізняти:

- символи на дорожніх знаках і світлофорах: символ людини (пішохода, чоловічка) – знак (сигнал) стосується пішоходів; символ автомобіля – знак (сигнал) стосується водія автомобіля; інші символи – знак (сигнал) стосується водія;
- світлофори для пішоходів (двоколірний) та водіїв автомобілів (триколірний);
- кольори, які застосовуються в організації дорожнього руху (білий, червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, чорний);
- геометричні фігури (квадрат, круг, прямокутник, трикутник), які застосовують у виготовленні знаків.

Вправляти у навичках:

- виконувати послідовні дії під час переходу дороги разом із дорослим (знайти перехід і підійти до нього, зупинитися і подивитися ліворуч, почати перехід, на середині подивитися праворуч, закінчити перехід).
- дотримувати правил посадки, висадки і руху пасажирів громадським транспортом.

Заохочувати до ігор, що імітують рух автомобілів і пішоходів (одні діти пішоходи, інші виконують роль автомобілів); рух пасажирів (водій, кондуктор, позаду діти-пасажир сидять на стільцях (сидіннях), виходять і заходять на зупинках, водій називає зупинки, кондуктор продає і перевіряє квитки).

Залучати до слухання та складання власних розповідей про різні дорожньо-транспортні ситуації (перехрестя, переходи, зупинки громадського транспорту), інші деталі дорожньої обстановки (наявність знайомих дорожніх знаків).

Виховувати ціннісне ставлення до свого життя і життя інших людей, вчити оцінювати дорожньо-транспортну ситуацію, робити прості висновки (визначення, коли переходити дорогу безпечно, а коли небезпечно).

➤ Показники компетентності дитини

Орієнтується у найближчому оточенні, знає назви свого міста (села), вулиці, на якій проживає, місця розташування важливих для себе об'єктів (власна домівка, дошкільний заклад, ігровий майданчик, магазин, лікарня).

Має елементарні уявлення про безпечну поведінку у до-вкіллі, знає, що для ігор та розваг є спеціальні місця (за-криті майданчики), а гратися поблизу проїжджої частини дороги небезпечно для життя.

Знає назви складових частин вулиці (проїжджа частина, тротуари, смуги руху, перехрестя, пішохідний перехід) та їх призначення.

Має уявлення про транспортні споруди найближчого до-вкілля (зупинки, місця для паркування, мости), різні види транспортних засобів.

Розрізняє автотранспорт за призначенням (легковий, вантажний), відрізняє його від будівельних машин (каток, бульдозер, автокран).

Знає про автомобілі аварійних служб (101, 102, 103, 104), їх зовнішній вигляд та призначення.

Розуміється на поняттях – правосторонній рух, пер-шочерговий рух, учасники дорожнього руху, дорожньо-транспортна пригода.

Розрізняє дорожню розмітку нерегульованого пішохідно-го переходу – “зебра” або переривчасту лінію регульованого пішохідного переходу.

Орієнтується у світлових сигналах світлофора (червоний – “стій”, жовтий – “увага, зачекай”, зелений – “рухайся”).

Правильно називає основні кольори, які застосовують в організації дорожнього руху (білий, червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, чорний).

Упізнає окремі дорожні знаки (“Рух пішоходів забороне-но”, “Пішохідна доріжка”, “Пішохідний перехід”, “Надзем-ний пішохідний перехід”, “Підземний пішохідний перехід”, “Пункт зупинки автобуса”, “Пункт зупинки трамвая”, “Пункт зупинки тролейбуса”) за формою, кольором, символом.

Із задоволенням грається в ігри дорожньо-транспортної тематики, перевтілюється в учасників дорожнього руху (пішохід, пасажир, водій тощо).

Самостійно дотримується розширеного спектру ігрових послідовних дій, рухів на переході (знайти перехід і підійти до нього, зупинитися і подивитися ліворуч, почати перехід, на середині подивитися праворуч, закінчити перехід). У реальному житті стежить за діями дорослого, виправляє його, якщо є потреба.

Під час користування громадським транспортом намагається поводитися як чемний пасажир, не порушувати правила культурної поведінки.

Виявляє ціннісне ставлення до свого життя і здоров'я, обережна та обачна, коли перебуває поруч із дорогою та різними транспортними засобами.

СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК (шостий (сьомий) рік життя)

➤ **Освітні завдання**

Збагачувати та систематизувати уявлення про:

- назви міста/села, мікрорайону, вулиць, магазинів, парків, місць громадського користування, зупинок громадського транспорту, що розташовані поруч із місцем проживання дитини;
- правила безпечної поведінки у найближчому довір'ї, пов'язані із дорожнім рухом (бути обачним поруч із проїжджою частиною, на зупинках, переходах; не гратися біля дороги, стоянки, гаражів, автозаправок тощо);
- складові частини вулиці міста (селища) та їх призначення (дорога, проїжджа частина, тротуари, доріжки, смуги руху, перехрестя, пішохідні переходи);
- різні види транспортних споруд (мости, тунелі, шляхопроводи, автомагістралі, транспортні розв'язки, автопаркінги) та їх призначення;

- різні види автотранспорту (легковий – для перевезення людей; вантажний – для перевезення вантажів (хліба, продуктів, цегли, піску, бензину); спеціальний – для надання допомоги (швидка, пожежна, поліція, аварійна служба газу); громадський – для перевезення пасажирів (автобус, тролейбус, трамвай, маршрутне таксі);
- будівельні машини (бульдозер, екскаватор, автокран, автовантажник) та сільськогосподарську техніку (трактор, комбайн, сівалка, поливалка);
- споруди та підприємства, що обслуговують автомобілі (гараж, автозаправка, станція технічного обслуговування, мийка тощо);
- роботу водія (таксист, кур'єр, водій продуктової машини, водій самоскида, машиніст автокрану та ін.);
- основні положення Правил дорожнього руху (правосторонній рух, двосторонній рух, автомобілі повертають на перехрестях, переходи влаштовують біля перехресть, рухом керують за допомогою дорожньої розмітки, знаків, світлофорів, регулювальників, громадський транспорт зупиняється на визначених зупинках, пішоходи можуть переходити дорогу тільки по переходах).

Ознайомлювати із:

- особливостями облаштування вулиць у місті (селі) і дорогою між містами (селоми);
- увімкненими світловими сигналами світлофора та їх значенням (зелений сигнал увімкнено – дозволяє рух; зелений сигнал блимає – треба утриматися від руху, можна не встигнути перейти дорогу; червоний сигнал увімкнено – забороняє рух; червоний сигнал блимає – забороняє рух (на залізничному переїзді); жовтий сигнал блимає – світлофор вимкнено на певний час; усі сигнали вимкнено – світлофор не працює);
- будовою автомобіля (кабіна, кузов, салон, колеса, двигун);
- призначенням світлових (фари, сигнали повороту, сигнал заднього ходу) та звукового сигналів на автомобілі для

повідомлення інших учасників дорожнього руху, привертання уваги, попередження дорожньо-транспортної пригоди;

- особливостями облаштування залізничного переїзду, призначення його елементів (світлофор, шлагбаум, огороження, звукові сигнали, дорожні знаки);
- роботою регулювальника та значенням його основних жестів;
- правилами руху пішоходів дорогою за відсутності тротуару;
- правилами безпечної поведінки біля залізничної колії, переходу через залізницю;

значенням дорожніх знаків:

- “Небезпека” 3.43, “Інша небезпека” 1.39, ;
- “Лікарня” 6.2;
- “Пост ДАІ” 6.10;
- “Залізничний переїзд із шлагбаумом” 1.27; “Залізничний переїзд без шлагбаума” 1.28; “Одноколійна залізниця” 1.29; “Багатоколійна залізниця” 1.30; “Наближення до залізничного переїзду” 1.31.1-1.31.6.

Учити навичок:

- правильно переходити дорогу разом із дорослим (пошук переходу, зупинка з дотриманням безпечного інтервалу, огляд смуг руху і пошук автомобілів ліворуч, визначення їх небезпеки, рух до середини проїжджої частини, огляд дорожньої обстановки праворуч, пошук небезпечних автомобілів, продовження руху за безпечної обстановки);
- визначати наміри водія про рух автомобіля за світловими сигналами повороту, зокрема на перехресті;
- розуміти світлові сигнали на автомобілях (білі фари попереду автомобіля для освітлення дороги вночі; оранжеві сигнали на кутах автомобіля – сигнали повороту, вони блимають, коли автомобіль повертає; білі ліхтарі ззаду автомобіля вмикаються, коли автомобіль рухається заднім ходом).

Заохочувати до:

- використання в активному мовленні спеціальних понять (пішохід, перехід, залізничний переїзд, вулиця, тротуар, проїжджа частина, перехрестя, перехід, дорожній знак, світлофор, сигнал, символ, дорожня розмітка, Правила дорожнього руху, автомобіль, громадський транспорт, безпечно, небезпечно);
- ігор, які за сюжетом імітують активну участь у дорожньому русі;
- розв'язання умовних проблемних дорожньо-транспортних ситуацій.

Розвивати спостережливість, увагу на дорозі, вчити вирізняти учасників руху, які порушують Правила дорожнього руху або небезпечно поведуться, висловлювати при цьому своє ставлення до порушників.

Виховувати повагу до вимог Правил дорожнього руху стосовно руху пішоходів і пасажирів. Підводити до розуміння того, що від дотримання правил поведінки на дорогах і вулицях міста (села) залежить життя і здоров'я усіх учасників дорожнього руху.

➤ **Показники компетентності дитини**

Орієнтується у найближчому оточенні, знає назви свого міста (села), вулиці, на якій проживає, місця розташування споруд громадського користування (магазин, торговий центр, поліклініка, пошта, аптека та ін.), спеціального призначення (пожежна станція, поліцейський відділок), зупинок громадського транспорту та назви маршрутів, якими часто користується.

Дотримує правил безпечної поведінки у довіллі (грає на спеціально облаштованих майданчиках, обачно ставиться до автомобілів на подвір'ї, розуміє, що узбіччя доріг, тротуари, зупинки не є місцями для ігор та забав).

Має уявлення про основні складові частини вулиці міста (селища) та їх призначення (дорога, проїжджа частина, тротуари, доріжки, смуги руху, перехрестя, пішохідні переходи), використовує ці слова в активному мовленні.

Обізнана із різними видами транспортних споруд (мости, тунелі, шляхопроводи, автомагістралі, транспортні розв'язки) та їх призначенням.

Розрізняє різні види транспорту (легковий, вантажний, спеціальний, громадський), будівельних машин та сільськогосподарської техніки.

Має уявлення про споруди та підприємства, що обслуговують автотранспорт (ремонт – станція технічного обслуговування, підтримання чистоти – автомийка та ін.).

З повагою ставиться до роботи водія, знає про особливості роботи людей цієї професії (таксист, водій автобуса, самоскида тощо).

Обізнана із процесом руху автомобільного транспорту, рухом пішоходів, рухом пасажирів, організацією правостороннього руху, способами керування руху за допомогою дорожніх знаків, розмітки, сигналами світлофора, регулювальника.

Розуміє відмінності між облаштуванням вулиць міста, (села) та доріг міжміського сполучення.

Знає вимоги світлових сигналів світлофора (червоний, жовтий, зелений), визначає стан сигналу (ввімкнено, вимкнено, блимає).

Орієнтується у будові автомобіля, називає його основні частини та їх призначення.

Розрізняє звукові та світлові сигнали на автомобілях. Знає призначення світлових сигналів на автомобілях (біле світло фар, оранжевий колір сигналів повороту).

Ознайомлена з особливостями облаштування залізничного переїзду, правилами безпечного переходу через залізничні колії.

Розрізняє дорожні знаки (до 10) за призначенням, формою (квадратні, круглі, прямокутні, трикутні), кольоровим забарвленням (біле, блакитне тло), силуетним зображенням.

Бере участь у розгорнутих спільних рольових діях під час гри з різними варіаціями сюжетних ліній.

Намагається дотримувати правил безпечної і культурної поведінки пасажирів громадського транспорту (поводитися чемно; входити та виходити, не поспішаючи і не заважаючи іншим; під час руху триматися за поручень або спокійно сидіти тощо).

Дотримує правил безпечної поведінки на вулиці як пішохід (рухається тротуарами, переходить дорогу у спеціально відведених місцях – наземних/підземних переходах).

Здатна передбачити можливі дії, вчинки учасників дорожнього руху та оцінювати їх поведінку відповідно до встановлених правил.

Помічає та звертає увагу на порушення встановлених правил іншими.

Дотримує вимог Правил дорожнього руху і є прикладом культури безпеки поведінки на дорозі.

Готова до сприймання нової інформації про культуру дорожнього руху та підготовки до участі у ньому як самостійний активний учасник.

РОЗДІЛ 2

РОЗПОДІЛ ПРОГРАМОВОГО МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ БЛОКАМИ ТА ЇХ ОРІЄНТОВНЕ ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ

Тематичний блок	Орієнтовне змістове наповнення
<i>Транспортна ситуація населеного пункту, частини місцевості, де мешкає дитина</i>	<ul style="list-style-type: none">• Місцеві назви території населеного пункту (місто/село, мікрорайон), громадських будівель, дошкільного закладу, вулиць, якими ходить дитина.• Громадський транспорт, яким користується дитина (номери маршрутів, назви зупинок).• Автомобільний рух на прилеглих вулицях
<i>Вулиці і дороги</i>	<ul style="list-style-type: none">• Елементи вулиць (доріг), їх призначення: тротуари, доріжки, проїжджа частина, смуги руху, узбіччя, перехрестя, пішохідні переходи.• Транспортні споруди (мости, тунелі, надземні/підземні переходи, зупинки громадського транспорту, місця для паркування).• Відмінності між вулицею міста і міжміською дорогою.• Дорожній знак “Доріжка для пішоходів” 4.13¹.• Залізниця. Залізничний переїзд
<i>Автомобілі, автомобільний рух</i>	<ul style="list-style-type: none">• Загальні відомості про будову автомобіля: кабіна, кузов, салон, колеса, двигун, звуковий і світлові сигнали на автомобілі (фари, сигнали повороту, ліхтарі заднього ходу).• Види автомобілів, їх призначення (легковий, вантажний, автобус).• Спеціальні автомобілі аварійних служб 101, 102, 103, 104.• Робота водія.• Гараж, стоянка, заправна станція, станція технічного обслуговування, підприємства, які обслуговують автомобілі

¹ Назви дорожніх знаків та їх номери, а також номери видів розмітки наведено згідно з Правилами дорожнього руху, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 11.02.2013 р. № 111, від 06.03.2013 р. № 136, від 04.06.2014 р. № 162, від 17.09.2014 р. № 490.

Тематичний блок	Орієнтовне змістове наповнення
<i>Пішохідний рух</i>	<ul style="list-style-type: none">• Пішоходи. Рух тротуарами. Правосторонній рух.• Пішохідні переходи. Облаштування пішохідних переходів. Дорожні знаки на пішохідних переходах (“Пішохідний перехід” 5.35.1, “Надземний пішохідний перехід” 5.37.1, “Підземний пішохідний перехід” 5.36.1), розмітка переходу “зебра” (1.14.1) і переривчаста (1.14.2).• Рух дорогою, коли нема тротуару.• Перехід дороги (проїжджої частини): пошук переходу, зупинка з дотриманням безпечного інтервалу, огляд смуг руху і пошук автомобілів ліворуч, визначення їх небезпеки, рух до середини проїжджої частини, огляд дорожньої обстановки праворуч, пошук небезпечних автомобілів, продовження руху за безпечної обстановки.• Рух за сигналами світлофора
<i>Рух пасажирів</i>	<ul style="list-style-type: none">• Пасажир як учасник дорожнього руху.• Громадський транспорт (автобус, тролейбус, трамвай, маршрутне таксі).• Облаштування зупинок громадського транспорту. Дорожні знаки на зупинках (“Пункт зупинки автобуса” 5.41.1; “Пункт зупинки трамвая” 5.42.1; “Пункт зупинки тролейбуса” 5.43.1)• Користування громадським транспортом. Поведінка пасажирів
<i>Організація дорожнього руху і його регулювання</i>	<ul style="list-style-type: none">• Розподіл елементів вулиці між учасниками руху (тротуари, доріжки – для руху пішоходів; дороги, проїжджа частина – для руху автомобілів).• Правосторонній рух. Двосторонній рух. Правила дорожнього руху.• Регулювальник.• Світлофори для пішоходів. Світлофори для водіїв автомобілів. Значення кольорових сигналів світлофора (червоний, зелений).

Тематичний блок	Орієнтовне змістове наповнення
<i>Організація дорожнього руху і його регулювання</i>	<ul style="list-style-type: none">• Розмітка, дорожні знаки (“Інша небезпека” 1.39, “Лікарня” 6.2, “Пост ДАГ” 6.10).• Пішохідні огороження
<i>Рух пішохода біля залізниці</i>	<ul style="list-style-type: none">• Облаштування залізничного переїзду. Світлофор, шлагбаум, огороження, звукові сигнали, дорожні знаки (“Залізничний переїзд без шлагбаума” 1.27; “Залізничний переїзд зі шлагбаумом” 1.28; “Одноколійна залізниця” 1.30; “Багатокілійна залізниця” 1.31; “Наближення до залізниці” 1.31.1-1.31.6).• Поведінка біля залізничної колії. Перехід через залізницю
<i>Рухова активність та саморегуляція. Безпека руху</i>	<ul style="list-style-type: none">• Спостереження за рухом автомобілів на смугах руху, на перехрестях. Автомобілі близько/далеко, переходити дорогу безпечно/небезпечно.• Визначення намірів водія за світловими сигналами на автомобілі.• Сигнали світлофора заборони або дозволу на рух, можна переходити/не можна переходити.• Дорожньо-транспортні пригоди. Дотримання встановлених правил руху
<i>Компетентність дитини як учасника дорожнього руху</i>	<ul style="list-style-type: none">• Обізнаність із процесом руху автомобільного транспорту, рухом пішоходів, рухом пасажирів, організацією правостороннього руху, способами керування руху за допомогою дорожніх знаків, розміткою, сигналами світлофора, регулювальника, вимогами Правил дорожнього руху.• Розуміння і використання спеціальної термінології (пішохід, перехід, бордюр, вулиця, тротуар, проїжджа частина, дорога, перехрестя, дорожній знак, світлофор, сигнал, символ, дорожня розмітка, Правила дорожнього руху, автомобіль, громадський транспорт, залізничний переїзд, безпечно, небезпечно тощо).

(закінчення)

Тематичний блок	Орієнтовне змістове наповнення
<i>Компетентність дитини як учасника дорожнього руху</i>	<ul style="list-style-type: none">• Участь у різних видах ігор із дотриманням правил, що імітують ситуації дорожнього руху за визначеним сценарієм.• Орієнтування у дорожньо-транспортних ситуаціях; упізнання і називання дорожніх знаків, що стосуються руху пішоходів і пасажирів.• Дотримання правил безпечної поведінки під час знаходження на вулиці, переходу дороги, користування громадським транспортом; знання та застосування елементарних прийомів орієнтування пішохода на вулиці (знаходження пішохідного переходу або зупинки громадського транспорту)

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМОВИХ ЗАВДАНЬ

Змістом програми передбачено засвоєння дітьми певного обсягу знань і умінь для сформованості у них культури безпечної поведінки на вулицях міста (села) та у громадському транспорті. З метою реалізації поставлених програмою завдань доцільно використовувати різні форми і методи педагогічного впливу на дитину як в освітньому процесі дошкільного навчального закладу, так і в умовах родинного виховання (запропоновані нижче матеріали можуть бути корисними і батькам, що турбуються про безпеку своїх дітей).

Серед найбільш ефективних форм та методів освітньої роботи в дошкільному навчальному закладі, які допомагають ознайомити дітей з Правилами дорожнього руху, є: заняття, екскурсії, цільові прогулянки, різні види ігор (дидактичні, настільно-друковані, рухливі, сюжетно-рольові, конструкторсько-будівельні, театралізовані), читання творів художньої літератури, використання наочності відповідної тематики, розваги, виставки тощо. Зрозуміло, що навчальний матеріал добирається із врахуванням програмових завдань для різних вікових груп дітей.

Питанням безпеки життєдіяльності під час дорожнього руху доцільно присвячувати тематичні *заняття* (1 раз на місяць) та окремі частини занять загальнопізнавального, комунікативно-мовленнєвого, художньо-естетичного, фізкультурно-оздоровчого змісту. Наприклад, на занятті з ознайомлення із навколишнім світом можна розповісти дітям про різні види транспорту, а на занятті з образотворчого мистецтва – запропонувати зробити аплікацію “Світлофорик” тощо.

Дієвою формою роботи є *екскурсії* та *цільові прогулянки*, під час яких можна ознайомити дошкільників із конкретними ситуаціями дорожнього руху: наземний, підземний

пішохідні переходи, зупинка громадського транспорту, залізничний переїзд тощо. Зрозуміло, що подібні піші переходи організуються з дітьми старшого дошкільного віку із обов'язковим дотриманням усіх правил безпеки життєдіяльності.

Зацікавити дошкільнят Правилами дорожнього руху можна і через читання творів художньої літератури, перегляд мультфільмів, відеоматеріалів зазначеної тематики. Їх зміст має відповідати віковим можливостям дітей та сприяти реалізації дидактичних цілей (знайомити дітей з правилами безпечної поведінки на дорозі та з наслідками неправильних дій головних героїв).

Використання картин, ілюстрацій допоможе зосередити увагу дошкільників на конкретних питаннях (зображення та значення знаків; місця, небезпечні для ігор; позитивні та негативні зразки поведінки учасників дорожнього руху тощо).

Дидактичні ігри (“Безпечно–небезпечно”, “Плутанина”, “Що зайве”, “Що змінилося”, “Знайомий дорожній знак”); *настільно-друковані* (“Безпечний шлях”, “Перехрестя”, “Автобусний маршрут”) та *рухливі* (“Три сигнали світлофора”, “Регулювальник”, “Уважним будь”, “Тихіше їдеш, далі будеш”) допомагають малятам розібратися у різних поняттях та дають змогу усвідомити важливість дотримання правил безпеки під час дорожнього руху.

У ході *сюжетно-рольових* (“Водії”, “Поліція”, “Сім'я їде в гості”, “Залізниця”), *конструкторсько-будівельних* (“Тролейбусна зупинка”, “Штрафмайданчик”, “Переїзд”), *театралізованих* (за змістом знайомих творів) ігор діти можуть відчувати себе справжніми учасниками дорожнього руху (водіями, пасажирями, пішоходами), дорослими людьми найвідповідальніших професій (поліцейський, машиніст, водій громадського транспорту) і повправлятися у правильній поведінці в різних ситуаціях, що виникають на дорогах.

Розваги різного характеру (пізнавального – “Кращий знавець Правил дорожнього руху”, практичного “Як стати

вправним водієм”, ігрового – “Веселі перегони” та ін.) посприяють виявленню, закріпленню у дітей уже здобутих знань, умінь та формуванню навичок швидкого реагування під час непередбачуваних ситуацій, що виникають на дорозі.

Тематичні *виставки* дитячих робіт (“Мій друг – світлофор”, “Я – маленький пішохід”, “Таємні знаки”), фотоколажів (“Безпечна дорога додому”, “Громадський транспорт на вулицях рідного міста”) допоможуть показати різноплановість роботи з формування основ безпечної поведінки під час дорожнього руху та сприятимуть розвиткові дитячої творчості.

При конкретизації основних освітніх завдань під час різних форм і методів роботи треба акцентувати увагу на формуванні у дітей умінь і навичок із безпеки життєдіяльності під час дорожнього руху та свідомого ставлення до виконання Правил дорожнього руху, оскільки самі знання без дій не дають результату. Тому за будь-якої організації повсякденного життя дитини на першому місці має бути практичне спрямування навичок, що їх отримує дитина для підготовки до самостійного прийняття рішень як учасник дорожнього руху із забезпеченням власної безпеки і культури руху.

Плануючи освітню роботу з дітьми, треба врахувати місцеві (регіональні) особливості організації дорожнього руху, що відображають розвиненість вулично-дорожньої мережі, її насиченість автомобілями і громадським транспортом, особливості архітектурного планування населеного пункту.

Особливості архітектурно-транспортного планування мікрорайону міста або селища, місцева транспортна динаміка можуть доволі суттєво відрізнитися, що накладає певні обмеження на послідовність викладу матеріалу. Це може бути мікрорайон великого міста, селище міського типу, село лише з кількома вулицями тощо. Тому при плануванні освітньої роботи варто більше акцентувати увагу на тих питаннях участі у дорожньому русі, з якими діти більше стикаються у своєму житті.

Йдеться про те, що якщо дитина мешкає в селі, у якому є лише епізодичний рух поодиноких автомобілів, то не варто зосереджувати увагу на облаштуванні перехресть світлофорами і організації руху транспорту розв'язками у двох рівнях. Ці питання можна на перших етапах навчання оминати або проводити заняття з дітьми старшого дошкільного віку, які мають достатньо розвинуте уявлення і більш ерудовані.

Натомість діти великих міст частіше бачать світлофори і користуються для переходу дороги пішохідними переходами біля регульованих перехресть або в окремих випадках добираються додому і до дитячого садка громадським транспортом. У такому випадку орієнтування у світлових сигналах світлофора для них буде і актуальним, і корисним, як і правила поведінки в транспорті.

Якщо ж дитина мешкає у містечку, яке перетинає залізниця і майже щодня їй доводиться користуватися для переходу колії залізничним переїздом, то ознайомлення дитини з облаштуванням переїзду є найбільш наочним, а вивчення правил безпеки руху через переїзд і поведінка біля колії є найпершими, найнеобхіднішими знаннями зі сфери організації безпеки руху автомобілів і пішоходів.

Водночас є обов'язкові для вивчення усіма дошкільниками питання. За будь-якої схеми організації дорожнього руху, і ким би не мріяла стати дитина, вона завжди буде пішоходом, і культура руху пішохода має завжди витримуватися. Зокрема, кожна дитина має знати правила переходу дороги на нерегульованому переході.

Якщо, наприклад, майже щодня дитина переходить¹ дорогу за сигналами світлофора і вивчила його сигнали, а світлофор раптом перевели в режим “жовтого блимання” або зовсім вимкнули, то вона стає безпорадною, коли сподівання, що світлофор працюватиме, не виправдалися. Проте

¹ Під уживаними висловами “дитина переходить, йде, рухається, їде” в усіх місцях Програми розуміється, що дитина дошкільного віку перебуває у супроводі дорослих, які контролюють і застерігають небезпечні дії дитини. У складних дорожньо-транспортних ситуаціях дитина тримається за руку (на руках).

знання правил переходу на нерегульованому перехресті стане в нагоді.

Інший випадок. Дошкільний заклад, до якого ходить дитина, розташований у центрі житлової зони. Переходів нема, але це не означає, що вивчати правила переходу не потрібно. На прибудинкових проїздах є рух автомобілів мешканців будинку або автомобілів, які обслуговують прибудинкову територію. Питання руху і безпеки пішохода у даному випадку вирішуються за алгоритмом переходу дороги у системі “пішохід – автомобіль – дорога”.

У будь-якому разі, незалежно від того, де проживають діти, результатом роботи за Програмою має стати сформованість у маленьких пішоходів і пасажирів основ соціокультурної та безпечної поведінки під час дорожнього руху, з метою їх підготовки до життя у сучасному технічно розвиненому світі.

ДЖЕРЕЛА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богуш; авт. кол. : А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. — К., 2012.
2. Закон України “Про дорожній рух” від 30.06.1993 р. (у редакції від 06.10.2015 р.)
3. Каралуанов Б. Дорожня грамота для дітей дошкільного віку / Б. Каралуанов, О. Тимовський, О. Помазан, М. Костюк. — К. : Аванті, 2007. — 64 с.
4. Ковалевська О. Й. Зелений вогник. Методичні рекомендації для вихователів дитячих закладів та вчителів початкових класів шкіл / О. Й. Ковалевська. — К. : Софія, 1995. — 40 с.
5. Правила дорожнього руху (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 11.02.2013 р. № 111, від 06.03.2013 р. № 136, від 04.06.2014 р. № 162, від 17.09.2014 р. № 490).
6. Про розроблення програм для дошкільної освіти. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки України від 28.02.2013 № 1/9-152.
7. Тимовський О. А. Дорожні знаки для юних пішоходів. Альбом-розмальовка / О. А. Тимовський, Ю. О. Тимовська, Н. О. Тимовська. — К. : Школяр, 2012. — 64 с. : іл.
8. Тимовський О. А. Дорожня грамота для дітей / О. А. Тимовський, Н. О. Тимовська. — Біла Церква, 2009. — 64 с.
9. Тимовський О. А. Дорожні знаки для юних пішоходів / О. А. Тимовський, Н. О. Тимовська, Ю. О. Тимовська. — К. : Основа, 2013. — 24 с.
10. Тимовський О. А. Дорожні знаки для маленького пішохода: навч. посіб. / О. А. Тимовський, Ю. О. Тимовська, Н. О. Тимовська. — К. : Школяр, 2012. — 28 с.
11. Тимовський О. А. Правила дорожнього руху в малюнках / О. А. Тимовський, Ю. О. Тимовська, Н. О. Тимовська. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 128 с. : іл.

Навчальне видання

ТИМОВСЬКИЙ Олександр Андрійович
РЕПІК Ігор Анатолійович

**“ДИТИНА У СВІТІ
ДОРОЖНЬОГО РУХУ”**

Програма з формування основ
безпечної поведінки дітей дошкільного віку
під час дорожнього руху

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Керівник проекту *Б. Фенюк*
Головний редактор *І. Дворницька*
Редактор *К. Гілінська*
Літературний редактор *А. Семенова*

Підписано до друку 14.12.2015. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,9. Наклад 2000 пр.

Видавництво “Мандрівець”,
вул. Текстильна, 18, м. Тернопіль, 46400
Тел. (0352) 43-39-62, 42-39-62, тел./факс (0352) 52-43-38. www.mandrivets.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3650 від 22.12.2009.

ТОВ “Терно-граф”,
вул. Текстильна, 18, м. Тернопіль, 46400
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ТР № 24 від 28.12.2004.